

FUNGOVÁNÍ MĚŠŤANSKÝCH SPOLKŮ NA KONCI 19. STOLETÍ NA PŘÍKLADU ŽENSKÉ VZDĚLÁVACÍ JEDNOTY VESNA V IVANČICÍCH

Barbora Svobodová

Existence ženského vzdělávacího spolku Vesna v Ivančicích byla téměř zapomenuta a je jen občas zmiňována v některých článcích v Ivančickém zpravodaji. Až badatelský zájem o téma královniček v Ivančicích a okolí pootevřel tuto kapitolu ivančického kulturního života v druhé polovině 19. století. Ve sbírkách Muzea v Ivančicích se nachází krásná fotografie na kartonu označená „Ivančické královničky v Praze“.¹ Na její zadní straně je pak připsáno: „Skupina dívek v lidových krojích, účastnic výpravy ivančického odboru Vesny na Moravský den v Praze 10. 7. 1898, foto J. F. Langhans, Praha.“ Při hledání informací o fotografii a o Moravském dni v Praze se setkáváme se zmínkami o ivančické Vesně. Přitom

Královničky z Ivančic. (Muzeum v Ivančicích)

¹ Sbirka Muzea v Ivančicích, podsbirka Fotografie, inv. č. HF 1146.

spolek s názvem Vesna je v regionu spojován spíše s Brnem. Tak bylo zahájeno pátrání po existenci spolku Ženská vzdělávací jednota Vesna v Ivančicích, jeho činnosti i důvodech jeho zániku. S výsledky bádání vás seznámí tento příspěvek.

SPOLKY V DRUHÉ POLOVINĚ 19. STOLETÍ

Obecně můžeme říci, že spolek je dobrovolné seskupení lidí stejného názoru, kteří se k němu tímto způsobem přihlásili. Taková organizovanost se stala cestou, jak prosadit zájmy jednotlivých skupin. Spolky svou činností mohly rozšiřovat povědomí o obecných i specifických myšlenkách a názorech svých členů.² Sjednocování lidí za různým účelem dlouho zůstalo hlavně měšťanskou záležitostí. Sdružování mělo různou podobu a lze ho sledovat hluboko do minulosti. V takovém případě můžeme mluvit o ceších, náboženských bratrstvech, jednotách nebo učených společnostech. Od 19. století přibýly ve větší míře spolky, různé kluby či jednoty.³

Slibně se rozvíjející spolkový a společenský život v první polovině 19. století přerušila revoluce v roce 1848 a po ní nastupující neoabsolutismus (tzv. Bachův absolutismus). Byla to doba spojovaná na jedné straně s hospodářským rozvojem či vznikem živností, na straně druhé ve společnosti převládala atmosféra strachu a společenské a vlastenecké projevy byly potlačovány. Jakékoliv setkávání bylo velmi omezováno a také kontrolováno. Přísná nařízení se začala uvolňovat v šedesátých letech 19. století, kdy se také dal spolkový život znovu do pohybu. Agenda spolků tehdy spadala pod kompetenci ministerstva vnitra a jeho správních úřadů v regionech. Po roce 1867, kdy proběhla změna v legislativě, měly spolky na starosti jednotlivá hejtmanství. Ivančice spadaly pod správu brněnského okresního hejtmanství. Zakladatelé spolků museli dodat stanovy s jasně formulovanými cíli spolku a také oznámit osoby zodpovědné za jeho činnost vůči státní moci a veřejnosti.⁴

V druhé polovině 19. století nastal rozmach v zakládání spolků nejen v Praze a okresních městech, kde se spolkový a společenský život rozvíjel nejvíce, ale brzy i na vesnicích. Můžeme zmínit spolky jako Sokol, Hlahol, Umělecká beseda či Americký klub českých dam. V Brně pak např. Slovanský čtenářský spolek či spolky Zora a Vesna. Postupně odhodlání a chuť sdružovat se do spolků pronikla i na venkov, kde vznikaly zejména spolky prospěšné vesnické komunitě (dobrovolní hasiči, tělocvičné spolky jako Sokol či později Orel). Ženské spolky měly cestičku více zarostlou než mužské, ale přesto jejich sdružení vznikala a ve svých programech se zaměřila obzvláště na vzdělávání širších vrstev obyvatel (zejména

² LENDEROVÁ, Milena, JIRÁNEK, Tomáš a MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Praha: Univerzita Karlova, 2017, s. 343.

³ Ibid., s. 328.

⁴ Ibid., s. 345.

žen) a různou osvětu. V mnohých stanovách nebyla opomenuta česká národní myšlenka. V neposlední řadě se ženské jednoty zaměřovaly na dobročinné aktivity.

K hlavním ženským sdružením na Moravě patřila bezesporu brněnská Vesna. Na počátku se intenzivně věnovala zpěvu. Brzy se její zaměření přeorientovalo z pěveckého spolku na vzdělávací jednotu, která podporovala českou národní myšlenku tím, že učila pouze v českém jazyce. Na konci 19. a počátkem 20. století dosáhla v této oblasti mnoha úspěchů. Brněnská Vesna také pomáhala jiným ženským vzdělávacím spolkům při jejich vzniku a rozvíjení činností. Na Moravě v této době působilo velké množství ženských spolků či klubů. Nejméně 44 z nich bylo vedeno v evidenci brněnské Vesny.⁵ Z tohoto výčtu vyberme např. ženský spolek Moravanka ve Šlapanicích, spolek Libuše v Kroměříži nebo Dobročinný ženský spolek Dobromila v Moravské Ostravě. Ženy ze střední a vyšší vrstvy se v tomto období velmi aktivně zapojovaly a často se staly členkami hned několika spolků zároveň. V tomto ohledu byly činné zejména učitelky.

SPOLKY V IVANČICÍCH

V Ivančicích fungovalo sdružování mužů na bázi společenstev již ve středověku, kdy se jednalo o cechovní organizace. Setkávat se jinak než profesně bylo umožněno až v 17. a později hlavně v 18. století, šlo především o náboženská bratrstva, jako bylo například Bratrstvo účinné lásky k bližnímu (1706), Bratrstvo sv. Jana Nepomuckého (1725) či Bratrstvo Nejsvětější svátosti oltářní (1774). Vůbec nejstarší spolek v Ivančicích bylo Bratrstvo literátské, založené roku 1610. Skládalo se z devíti mužů, volených z rodin, které vlastnily vinice, zvolení muži museli být mimo jiné dobrými zpěváky. Toto Bratrstvo bylo zrušeno Josefem II. a jeho členové přešli do Bratrstva účinné lásky k bližnímu. Mezi další společenstva sdružující muže patřila např. Cyrilská jednota nebo Bratrstvo sv. Škapulíře P. Marie, založené v 19. století.⁶

Další rozmach nastal až v šedesátých letech 19. století. Opět se jednalo o kluby s mužskou členskou základnou, ale již orientované jiným směrem než náboženským. Tyto spolky se zaměřovaly na podporu školství, na vzdělávání širokých vrstev obyvatelstva a pak především směřovaly k zábavě (divadelní či pěvecké zaměření nebo sportovní aktivity), objevují se také politické spolky. Pro místní učitele se stalo významným mezníkem založení Učitelské besedy, na jejíž činnost později navázal Učitelský spolek Komenský, který sdružoval učitele a vedle toho

také učitelky. Jednalo se o svépomocný spolek zacílený na zajištění organizace základního školství. Spolu s ním v Ivančicích působil i Místní odbor Matice školské.⁷

V roce 1865 byl založen zábavní Zpěvácký spolek Ivan. Jeho předsedy, řediteli i sbormistry byli významní muži z Ivančic např. Mikuláš Hans (bratr starosty, člen výboru a vlastenec), František Charvát (ředitel obecné a měšťanské školy), Emil Kolář (odborný učitel) nebo Vladimír Novotný. Byl to první pěvecký spolek, který na Moravě provedl Smetanovu *Prodanou nevěstu*, velmi povedená byla i další představení, např. *Radúz a Mahulena* či *Král Vondra*. Vzápětí po pěveckém spolku byl založen

Prodaná nevěsta, 1898. (Muzeum v Ivančicích)

i vzdělávací Čtenářský spolek, a to v roce 1866. Původně pod názvem Slovanský čtenářský spolek sdružoval Čechy i Němce, v roce 1868 se německá část členů oddělila a založila svůj spolek Kasino. Čtenářský spolek byl centrem městského národního života, měl tři odbory (zábavní, divadelní a vzdělávací) a v roce 1882 dokonce založili jeho členové spolkovou knihovnu, která se v roce 1894 stala knihovnou veřejnou, velkou část knih do ní darovala ženská jednota Vesna. Čtenářský spolek utlumil svou činnost až na počátku 20. století (např. v roce 1903 ukončuje spolkové večery s přednáškami).⁸

V roce 1887 vzniká zábavně-vzdělávací spolek se sportovním zaměřením Tělocvičná jednota Sokol. Svoje spolkové místnosti měli sokolové ve dvoře kasáren (dům pánů z Lipé). Prvním starostou byl MUDr. Bohdan Butula a od roku 1895 pak MUDr. František Fišer. V rámci Sokola později vznikl ženský odbor, jehož náčelnicí se stala Marie Matějková.⁹

Ve výčtu spolků nemůže chybět svépomocný spolek Hasičská jednota v Ivančicích, který byl založen v roce 1879. Prvním předsedou jednoty byl starosta města Jan Kočí a prvním cvičitelem Jindřich Brasz.¹⁰

5 MZA v Brně, fond G167, kart. 258, f. 29 a 30. Seznam ženských spolků byl vypracován na základě zaslaných dotazníků, nelze jej tedy brát jako kompletní výčet. Poskytuje však základní přehled ženských spolků na Moravě na počátku 20. století, díky čemuž je snazší se v problematice orientovat. Další spolky je možné dohledat např. v publikaci: CHYTIL, Alois. *Chytilův úplný adresář Moravy*. Brno: nákl. vl., 1911.

6 KRATOCHVÍL, Augustin. *Ivančice, bývalé královské město na Moravě: popis dějepisný, místopisný a statistický*. Ivančice: Musejní spolek, 1906, s. 323–324.

7 ČEJKA, Jiří. *Ivančice: dějiny města*. Ivančice: Město Ivančice, 2002, s. 369.

8 Ibid., s. 357.

9 Ibid., s. 362–367.

10 RUBEŠ, Pavel. Vznik hasičské jednoty v Ivančicích. In: *Jižní Morava: vlastivědný sborník*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2005, s. 322.

Uvést musíme samozřejmě, svým charakterem vzdělávací, Musejní spolek v Ivančicích, založený roku 1893, který vznikl za účelem: „...starati se o to, by ve městě Ivančicích založeno, udržováno a rozmnožováno bylo museum, jež by obsahovalo sbírky archaeologické, historické, etnografické, bibliografické, přírodní, vědecké i umělecké, pokud se sbírky ty týkají města a okresu ivančického, by tak v museu byl podán obraz minulosti i přítomnosti, přírodní i sociální tohoto města a jeho okolí...“¹¹ Prvním předsedou muzejního spolku se stal Jan Vrba (ředitel rolnické školy). Do činnosti spolku bylo zapojeno hned několik žen, které spravovaly odbor pro kroje a vyšívání (Františka Goldmannová, Marie Charvátová nebo Anna Svobodová). Městské museum v Ivančicích bylo slavnostně otevřeno 10. června 1894 v domě pánů z Lipé.

V Ivančicích působily také další spolky: Občanská beseda, Klub velocipedistů, Politický spolek, Spolek českých vojenských vysloužilců, Zalesňovací a okrašlovací spolek, Katolická vzdělávací a hospodářská jednota Tomáš Procházka a další.¹²

Zatím jsme zmínili spolky s česky mluvící členskou základnou. V Ivančicích však žila také německá menšina. Početně sice byla tato skupina obyvatel menší

Klub velocipedistů, kolem roku 1890. (Muzeum v Ivančicích)

¹¹ Muzeum v Ivančicích, Archiv Musejního spolku, Stanovy Musejního spolku v Ivančicích z roku 1892.

¹² KRATOCHVÍL, pozn. 6, s. 326.

než česká, zato byla ekonomicky silnější. Ve městě samozřejmě působila řada německých spolků, např. již zmíněné Kasino, dále Deutscher Schulverein (1881) nebo Deutscher Schul- und Kindergartenverein (1885), které podporovaly německé školství v Ivančicích. Z ivančických německých spolků před první světovou válkou jmenujme dále např. Zweigverein Patriotischen Landes- Frauenhilfsvereines vom roten Kreuze, řemeslnické sdružení Werkmeister Bezirksverein či spořitelni a podpůrné spolky Spar- und Glücksverein a Allgemeine Kranken- und Unterstützungs-Kassa. V židovské obci působily židovské spolky, např. Jüdische Verein, Israelitischer Frauenverein nebo Verein Chevra Kadiša.¹³

Výčet českých spolků působících v Ivančicích jasně dokládá, jak velký rozmach český spolkový život v druhé polovině 19. století zaznamenal. Taková spolková aktivita souvisela zejména se změnou na radnici. Již v roce 1864, kdy si mohli obyvatelé Ivančic volit své městské zastupitelstvo, byl do čela obce zvolen Václav Hans, reprezentant české komunity.¹⁴ Později, v roce 1877, zvítězila ve volbách česká strana a starostou se stal Jan Kočí, vychovaný ve vlasteneckém duchu. Právě Jan Kočí byl spoluzakladatelem různých vlasteneckých spolků, za jeho starostování se uskutečnilo velké množství veřejně prospěšných akcí, mimo jiné byl zřízen hasičský sbor, založena Vesna a Sokol, počestěna měšťanská škola atp.¹⁵ S českým zastupitelstvem v zádech český společenský i spolkový život velmi prosperoval. Jednalo se však především o mužské spolky, jen v nemnoha případech se na jejich chodu podílely i ženy, případně vznikl ženský odbor (např. Musejní spolek, Sokol). Ženy ovšem měly menší možnost se v těchto spolcích realizovat. To byl také s velkou pravděpodobností důvod, proč byla roku 1884 založena Ženská vzdělávací jednota Vesna.

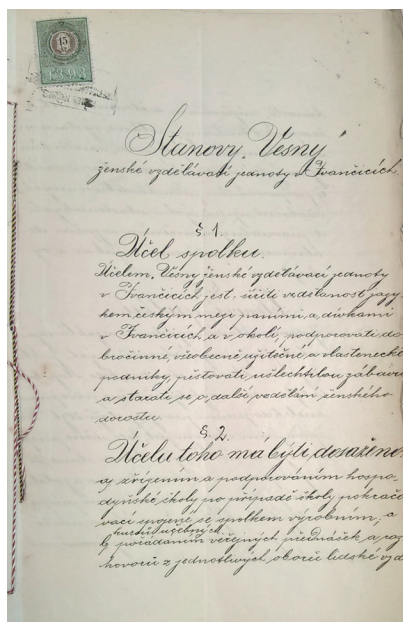
ŽENSKÁ VZDĚLÁVACÍ JEDNOTA VESNA V IVANČICÍCH

Ženský vzdělávací spolek Vesna v Ivančicích byl založen na valné schůzi 1. prosince roku 1884 a úředně potvrzen 28. prosince téhož roku. Zakládajícími členy byli: Dr. Antonín Dvořák, František Charvát, Alexandr Pallier, Marie Hansová, Marie Vrbová, Antonie Tesařová, Leopolda Kočí, Marie Dittrichová a Františka Klimešová. Můžeme předpokládat, že iniciátorem založení ženského spolku s tímto názvem byl František Charvát, do Ivančic přibylý v roce 1883 jako ředitel místní obecné a měšťanské školy. František Charvát se narodil v Bukovině u Křtin, do Ivančic přišel jako 34letý aktivní muž z Brna, kde byl přispívajícím členem spolku Vesna, měl tedy povědomí o jeho činnosti a cílech. V seznámech brněnské

¹³ ČEJKA, pozn. 7, s. 369–370.

¹⁴ Ibid., s. 312.

¹⁵ Ibid., s. 635.

Stanovy Vesny, ženské vzdělávací jednoty v Ivančicích, 1884. (Moravský zemský archiv v Brně)

Vesny figuruje na několika místech také jméno Marie Charvátové, zda se jedná konkrétně o jeho manželku, bohužel nelze ověřit. František Charvát se svojí ženou Marií přišel do Ivančic těsně před tím, než byla Ženská vzdělávací jednota Vesna založena. Přesný důvod ke zvolení názvu Vesna bohužel neznáme, nutno však podotknout, že na Moravě ve stejné době existovaly další čtyři ženské spolky s názvem Vesna (Vesna, ženská vzdělávací jednota v Brně; Dívčí pěvecké sdružení Vesna v Třebíči; Vesna v Opavě a Vesna v Uherském Brodě). Hlavní náplní činnosti ivančické Vesny bylo podle stanov z roku 1884: „...šířiti vzdělanost jazykem českým mezi paními a dívkami v Ivančicích a okolí, podporovati dobročinné, všeobecně užitečné a vlastenecké podniky, psťovati ušlechtilou zábavu a starati se o další vzdělání ženského dorostu...“¹⁶

Toho chtěli zakladatelé spolku docílit pořádáním veřejných přednášek a rozhovorů z různých oborů lidské vzdělanosti a rukodělných kurzů, výstavami a sbírkami ženských prací, půjčováním knih a časopisů ze spolkové knihovny k šíření vzdělanosti, pravidelným cvičením ve zpěvu a vycházkami. Spolek také plánoval zřídit hospodyňskou školu, popřípadě školu pokračovací spojenou se spolkem výrobním, což se však bohužel nepodařilo.¹⁷

Jednota se scházela vždy jednou za rok na valné hromadě, kde se volil výbor, činný orgán spolku, scházející se jednou za měsíc. Dále byli na valné hromadě přijímáni noví členové. Kromě jiných funkcí výbor volil také sbormistra, který měl poradní hlas. Výbor byl složen ze starostky a dalších osmi členů. Starostka spolek zastupovala na veřejnosti a před úřady a mimo jiné dbala na to, aby spolek ve své činnosti nepolevil. Členové spolku se dělili na zakládající (člen složil 5 zlatých a každoročně přispíval 2 zlatými), přispívající (ročně platil příspěvek 1 zlatý) a činné (zaplatil zápisné a přispíval měsíčním příspěvkem).¹⁸

16 MZA v Brně, fond B14, fas. 242, č. j. 14.527/1915, Stanovy spolku, f. 5.

17 Jak víme ze stanov a několika dochovaných dopisů, členky ivančické Vesny chtěly zřídit hospodyňskou školu. Proč se to spolkem nepodařilo, nelze na základě dostupných pramenů objasnit.

18 MZA v Brně, fond B14, fas. 242, č. j. 14.527/1915, Stanovy spolku.

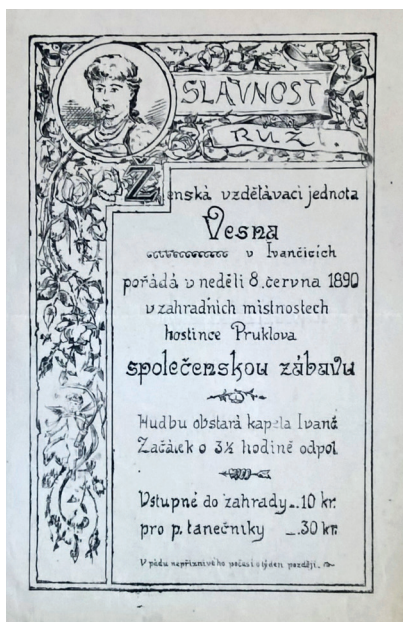

Diplom Krajská výstava v Příboře, 1887. (Státní okresní archiv Brno-venkov v Rajhradě)

Činností zakotvenou ve stanovách jednoty, kterou členky nejspíše velmi často a rády provozovaly, byl zpěv. V Ivančicích byl již roku 1865 založen Zpěvácký spolek Ivan, který vedl český vlastenec Mikuláš Hans a od roku 1884 již zmiňovaný František Charvát. Spolek pořádal pěvecká vystoupení, v některých případech velmi zdařilá. Protože mnoho hudebních děl bylo určeno pro smíšený nebo ženský sbor, začal Ivan spolupracovat s Vesnou.¹⁹ Spolupráce to byla nejspíše velmi úspěšná, a jak bylo zmíněno výše, spolky se věnovaly i operám a jejich společný repertoár byl opravdu bohatý: *Prodaná nevěsta*, *Stabat Mater*, *Starý ženich*, *Chorý Jeník*, *Holub na javoru*, *Lešetínský kovář – loučení*, *Zpěv vil nad vodami*, *Sousedská*, *Národní písně z Hrubé Blatice*, *Švanda dudák*, dále opereta *Žádný muž a tolik děvčat*, *Vodník*, *Slovenské písně*, *Štědrý den* a jiné.

Hlavní náplní činnosti Vesny bylo bezesporu pořádání přednášek a rozhovorů. Přednáškový cyklus začínal druhou listopadovou nedělí a pokračoval každou druhou nedělí až do dubna. Přednášky se týkaly všech oborů lidského vědění. K tématům přednášek se nepodařilo získat mnoho podkladů, pouze několik zpráv v dobovém tisku, zdá se však, že přednášková činnost byla bohatá a různorodá. Například v roce 1891 se přednášelo o životě starých Slovanů (A. Coufalík), o době husitské (J. Dvořáček), o nové fotografii (J. Souček), o dějinách Ivančic, o účetnic-

19 ČEJKA, pozn. 7, s. 357.

Pozvánka na slavnost růží, 1890.
(Muzeum v Ivančicích)

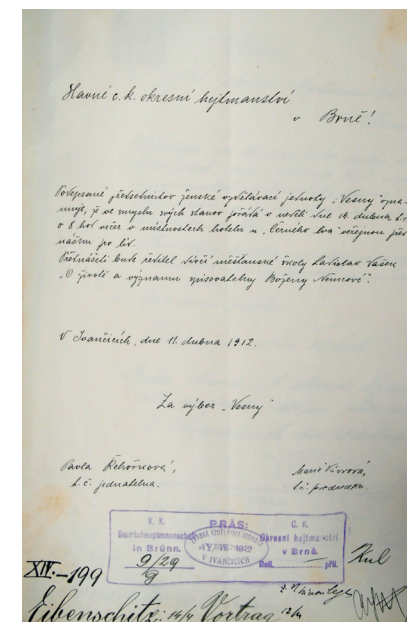
tví (L. Březina) nebo o jarní květeně (A. Vávrová). V roce 1902 přednášel ředitel místní obecní a měšťanské školy Josef Vávra o moderních snahách v reformě obleku; v roce 1905 se konala přednáška Aloise Adamce o cestě po Belgii.²⁰ I v dalších letech Vesna vyvíjela podobnou činnost, např. v roce 1909 přednášel Dr. Kuthan, majitel tišnovského sanatoria, o rozumné životosprávě dětí,²¹ v roce 1910 Vesna pořádala koncert, v roce 1912 přednášel ředitel místní dívčí obecní a měšťanské školy Ladislav Vašek o životě a významu spisovatelky Boženy Němcové a v témže roce také jednota zorganizovala dětskou besídku.²² Přednášky a spolkové schůze probíhaly v různých prostorách v Ivančicích, nejčastěji v budově školy, později (po jeho otevření v roce 1890) v Besedním domě. Dále spolek pořádal bezplatně různé kurzy, např. „...kurz

o národním vyšívání, kurz na malování velikonočních kraslic, kurz o přistřihování prádla nebo kurz pro upravování klobouků, děláni umělých květin, praní rukavic atd...“²³ Ve prospěch chudé mládeže nebo jiných vlasteneckých spolků organizovala Ženská vzdělávací jednota Vesna besídky a dýchánky, zábavy, tomboly nebo divadla. Při těchto příležitostech se deklamovaly různé literární kusy, zpívaly se písně, vybíraly se peníze, nejčastěji pro chudou školní mládež (od roku 1888 byly pořádány věcné tomboly na dětské radovánky) nebo se připravovaly divadelní kostýmy či dekorace. Ženy z Vesny také pořádaly výstavy. Při každé vlastenecké společenské akci pak předváděly dívky lidové tance, královničky, v národních krojích. Dle slov místní učitelky a pozdější jednatelky Vesny Anny Svobodové: „...tančíme cyklus králenek z okolí ivančického, oblečeme kroje horácké. Také z té příčiny omezujeme se na tyto kroje méně impozantní, jelikož velký počet takých krojů se zde nalézá (po celou dobu, co jsem zde, děvčata v měšťanské škole si je po-

řizují)...“²⁴ Takto byly prezentované na sokolských slavnostech nebo na městských slavnostech na Moravském dni v Praze roku 1898. Událost přibližoval i dobový tisk, v reportáži v Moravské orlici z 12. 7. 1898 čteme: „...dále kráčely za hanáckou hudbou nádherné v pravdě královničky z Ivančic, vedené slečnou Annou Svobodovou a pí. ředitelkou Marií Charvátovou (...) na to provedena velká lidová slavnost moravská s královničkami z Ivančic, národními tanci moravskými a hanáckými hody s tancem pod májí...“²⁵ V Lidových novinách z téhož dne se dozvídáme další podrobnosti: „...a za nimi dlouhá řada dívek a šohajků v národních krojích, mezi nimi královničky z Ivančic s kráskou pod nebesy (...) po třetí hodině odpolední vyšel z návsi národopisný průvod. Súčastnili se ho mimo hudbu královničky z Ivančic, jakož i ostatní šohajci a dívky v národních krojích...“

a dále „...ve vesnici tančily i ivančické dámy, královničky, které svými pěknými tanci i ušlechtilými zpěvy budily velikou pozornost...“²⁶ Tance se musely během roku nacvičovat, jistě tedy probíhala příprava na tato veřejná vystoupení. Výtěžky svých i společných aktivit poskytovaly na další společensky potřebné investice (např. na stavbu sokolovny).

V průběhu let se ve vedení spolku vystřídalo mnoho místních žen. Členky Vesny se podílely i na chodu ivančického muzea, kde byly postupně kurátorkami textilu Olga Charvátová, Františka Goldmannová a Anna Svobodová. Velmi aktivní byla ve Vesně právě Anna Svobodová, členkou se stala v průběhu devadesátých let 19. století a zhruba od roku 1895 byla i v užším vedení Vesny, v roce 1896 se stala jednatelkou. Ve vedení pracovala osm let, v roce 1903 se vzdala všech funkcí, ale ve Vesně nadále působila. Své aktivity jak ve Vesně, tak v muzeu ukončila roku 1907, protože se provdala. Dalšími významnými funkcionářkami Vesny byly především předsedkyně a jednatelky, knihovnice, pokladní a hospodářky: Marie Charvátová, Marie

Oznámení o pořádání přednášky L. Vaška
O životě a významu spisovatelky B. Němcové,
1912. (Muzeum v Ivančicích)

20 Lidové noviny. 7. 11. 1897, s. 10; 16. 5. 1902, s. 6; 27. 10. 1905, s. 6; Moravská orlice. 21. 2. 1892, s. 4.

21 Ženská revue: list pro otázku ženskou, ethickou, kulturní a sociální vůbec. Brno: Z. Wiedermannová, 1909, roč. IV., č. 4, s. 95.

22 SOKA Brno-venkov, fond A-1, kart. 670, inv. č. 779, f. 58; a kart. 671, inv. 779, f. 64, f. 74.

23 MZA v Brně, fond G167, kart. 258, f. 174.

24 Ibid., kart. 246, f. 124.

25 Moravská orlice. 12. 7. 1898, s. 1–3.

26 Lidové noviny. 12. 7. 1898, s. 1–3.

Vrbová, Marie Hansová, Anna Reinová, Marie Kočí, Julie Šrottová, Leopolda Kočí, Růžena Fišerová, Františka Goldmannová, Alberta Dundáčková, Olga Charvátová, Marie Dittrichová a další.

Aktivita spolku utěšeně pokračovala a Vesna se do povědomí místních obyvatel jistě dobře zapsala. Činnost spolku nebyla přerušena ani poté, co možný iniciátor vzniku spolku, ředitel místní školy František Charvát v roce 1898 změnil působiště a odešel i se svojí ženou Marií do Husovic. V roce 1912 na valné schůzi členky Vesny utvořily místní Sdružení pokrokových žen. Plánovaly také uspořádat zemskou schůzi tohoto sdružení spojenou s výstavou „Žena-matka“ v Ivančicích v roce 1913, z tohoto záměru však sešlo.²⁷ Velký zlom přišel v roce 1914. Po tomto roce se v novinách neobjevují žádné zmínky o fungování Vesny v Ivančicích, což působilo dojmem, že spolek svoji činnost ukončil z důvodu začátku válečných operací a nasměrování zájmu lidí jinam než za zábavou a vzděláváním. Studium literatury a archiválií však vyplynuly neznámé informace, které na ukončení působení Vesny v Ivančicích vrhají nové světlo. V knize věnující se jubileu podobného spolku jako Vesna, Vlastě ve Vyškově, se nachází zmínka o Ivančicích: „V těchto pilných přípravách zastihlo nás vypuknutí světové války. Všude umírá spolkový ruch. Přicházejí smutné zprávy: několik členek ivančické Vesny obviněno z velezrady a mnohé z nich uvězněny... Všechna Sdružení pokrokových žen zastavila v době válečné svoji činnost...“²⁸ Zdroj, který byl spíše okrajový, odkryl část skládačky a přinesl objevené informace o konci činnosti spolku. Nově zjištěná skutečnost pak mohla být ověřena v jiných muzejních archiváliích. Klíčovým dokumentem v tomto směru je deník Olgy Hansové nazvaný *Z mých pamětí*, kde je útržkovitě zmíněno, za jakých okolností musela ivančická Vesna svoji činnost zastavit: „Jakmile se vypátralo, kterých spolků jsme členy (Vesna a Sokol), začalo vyšetřování jejich činovníků. (...) Když politické orgány nic protizákonného nevyšetřily, učinily na představenstvo nátlak, aby nás z oněch dvou spolků vyloučili, a jelikož se to nestalo dosti rozhodným a Rakousku loyálním způsobem, propadly svému osudu – byly úředně rozpuštěny...“²⁹ Ze zápisů v deníku vyplývá, že se osudným stal Vesně a Sokolu v Ivančicích listopad roku 1914, kdy byly čtyři představitelky těchto spolků zatčeny a obviněny z velezrady. Byly to Olga Hansová, Marie Seková, Marie Matějková a Anna Huňáčková. V ženských věznicích v Rakousku pak prožily téměř tři roky. Činnost ženského vzdělávacího spolku Vesna byla utlumena nepřízní úřadů, a protože vedení spolku nebylo patřičně horlivé ve vyloučení svých

členek, byla činnost Vesny zakázána a spolek byl zrušen dne 6. ledna v roce 1915.³⁰ Vězněné ženy byly propuštěny na amnestii v polovině roku 1917 (Marie Matějková měla nižší trest, byla propuštěna již v roce 1916).³¹

Informace o obnovení činnosti spolku po velké válce se nepodařilo dohledat. Ve Státním okresním archivu Brno-venkov v Rajhradě je informace z roku 1923, kdy byl vypracován koncept seznamu ženských spolků v okrese Brno-venkov. Za Ivančice zde figuruje pouze Eibenschitzer Israel Frauenverein.³² Také dobový tisk (Moravská Orlice, Lidové noviny, Blahoslavův kraj) mlčí. Domníváme se, že společenské změny byly takové, že na vedení spolku již nebyl prostor a místní ženy se jistě zapojovaly do dalších potřebných aktivit. Obnova činnosti spolku již nejspíš nebyla prioritní.

Na začátku roku 1939, konkrétně 15. ledna, vznikl v Ivančicích spolek s názvem: Vesna, ženské pokrokové sdružení v Ivančicích.³³ Jeho činnost se zaměřila na práva žen, udržení rovnoprávnosti žen ve všech oborech, ochranu rodinného života a dětí a péči o sociálně slabé, zvláště o staré ženy trpící nouzí.³⁴ Jedním z cílů bylo získat vhodnou budovu pro založení mateřské školy a zřídit fond na její podporu. Bohužel válečné události utlumily fungování i tohoto spolku. Na jaře roku 1945 již svoji činnost neobnovil a k oficiálnímu zrušení došlo v roce 1948.³⁵

ZÁVĚREM

Tolik tedy shrnutí 30letého fungování Ženské vzdělávací jednoty Vesna v Ivančicích na základě dosud prozkoumaných pramenů. Při svém působení v Ivančicích Vesna úzeji spolupracovala se Zpěváckým spolkem Ivan, s nímž ji pojil zájem o hudbu a příprava mnohých představení. Pokrokové smýšlení a vlastenecké zaměření vyniklo při spolupráci s místním Sokolem, s nímž Vesnu spojuje osud za velké války, kdy byly členky Vesny i Sokola za velezradu několik let vězněny. Za zmínku stojí, že se v archivu ivančického muzea nedochovala žádná společná fotografie členek zdejší Vesny (kromě fotografie „královniček“ zmíněné v úvodu), přestože fotografií jiných ivančických spolků nebo jejich členů se v muzejním archivu nachází velké množství. To samozřejmě existenci fotografie členek Vesny nevylučuje, snímek však mohl zůstat v soukromých rukou a do muzea se nedostal. Informací k podobným spolkům z doby před rokem 1945 je velmi málo. Spolky tenkrát neměly

27 MZA v Brně, fond G86, kart. 6, f. 45; *Ženská revue: list pro otázku ženskou, ethickou, kulturní a sociální vůbec*. Brno: Z. Wiedermannová, 1913, roč. VIII., s. 62 a 140.

28 *Vývoj a práce Sdružení pokrokových žen „Vlasta“ ve Vyškově v letech 1874–1934*. Vyškov: Sdružení pokrokových žen „Vlasta“, 1934, s. 19.

29 Sbírká Muzea v Ivančicích, podsbírká Rukopisy, inv. č. IR78/1, HANSOVÁ, Olga. *Z mých pamětí. Vzpomínky na rakouský kriminál*. Ivančice, v červenci 1919, s. 70–71.

30 SOKA Brno-venkov, fond C36, inv. č. 802, f. 47.

31 ČEJKA, pozn. 7, s. 391–396.

32 SOKA Brno-venkov, fond A-1, kart. 680, inv. č. 786, f. 41.

33 MZA v Brně, fond B280, kart. 1072, č. j. 1.794/1948. Stanovy spolku byly schváleny již 25. května 1938, viz SOKA Brno-venkov, fond A-1, kart. 1200, f. 1, ale ustavující schůze spolku proběhla až na počátku roku 1939.

34 MZA v Brně, fond G86, kart. 18, inv. č. 65, f. 5.

35 Ibid., fond B280, kart. 1072, č. j. 1.794/1948, f. 27.

ze zákona povinnost předávat spolkové dokumenty do archivu, proto je mnohdy těžké o jejich činnosti něco zjistit (zprávy o činnosti a další písemnosti zůstaly většinou u činovníků a dnes jsou často nenávratně ztracené), v lepším případě spolek vydával ročenky či almanachy, pokud ne, mohou pomoci např. dobová periodika. Z archivních materiálů vyplývá, že v roce 1915 byly zabaveny a na okresní hejtmanský převezeny knihy protokolů, pokladní kniha, korespondence spolku i razítko. Tyto materiály se nepodařilo dohledat.

Místní veřejné povědomí o Vesně v Ivančicích upadlo, mezi lidmi se snad udržuje znalost Vesny jako školy v Brně. Zmínky o činnosti Vesny se objevily v místním Ivančickém zpravodaji, většinou v souvislosti s osobností ředitele Františka Charváta či spolkem Ivan, přímo Ženské vzdělávací jednotě Vesna v Ivančicích však dosud nebyla věnována soustředěná pozornost. Jakkoliv tedy není obraz Vesny nastíněný v této studii zcela kompletní, rozhodně významně doplňuje historickou mozaiku města Ivančice.

PRAMENY A LITERATURA

Moravský zemský archiv v Brně (MZA v Brně): fondy B14, B280, G167, G86.

Muzeum Brněnska — Muzeum v Ivančicích: Archiv Musejního spolku v Ivančicích.

Muzeum Brněnska – Muzeum v Ivančicích, Sběrka Muzea v Ivančicích: podsbírka Fotografie, podsbírka Historická, podsbírka Rukopisy.

Státní okresní archiv Brno-venkov v Rajhradě (SOkA Brno-venkov): fondy A1, C36.

Lidové noviny. Brno, 1897, 1898, 1902, 1905.

Moravská orlice. Brno, 1892, 1898.

Ženská revue: list pro otázku ženskou, ethickou, kulturní a sociální vůbec. Brno: Z. Wiedermannová, 1909, roč. IV, č. 4, s. 95; 1913, roč. VIII., s. 62 a 140.

ČEJKA, Jiří. *Ivančice: dějiny města*. Ivančice: Město Ivančice, 2002. ISBN 80-238-9441-2.

CHYTIL, Alois. *Chytilův úplný adresář Moravy*. Brno: nákl. vl., 1911.

KRATOCHVÍL, Augustin. *Ivančice, bývalé královské město na Moravě: popis dějepisný, místopisný a statistický*. Ivančice: Musejní spolek, 1906.

LENDEROVÁ, Milena, JIRÁNEK, Tomáš a MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Praha: Univerzita Karlova, 2017. ISBN 978-80-246-3510-1.

RUBEŠ, Pavel. Vznik hasičské jednoty v Ivančicích. In: *Jižní Morava: vlastivědný sborník*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2005, roč. XLI. ISBN 80-7275-057-7.

Vývoj a práce Sdružení pokrokových žen „Vlasta“ ve Vyškově v letech 1874–1934. Vyškov: Sdružení pokrokových žen „Vlasta“, 1934.

ZUSAMMENFASSUNG

Die Tätigkeit der Bürgervereine zu Ende des 19. Jahrhunderts am Beispiel des Frauenbundes Vesna in Ivančice

Der Beitrag widmet sich dem Frauenbundesverband Vesna in Ivančice. Der Verein wurde im Jahr 1884 gegründet, in einer Zeit, in der in Ivančice ein Stadtrat tschechischer Zusammensetzung tätig war und das Vereinsleben eine große Blütezeit verzeichnete. In der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts wurden zahlreiche Vereine gegründet, meist Männervereine mit einem eventuellen kleineren Frauenanteil. Der Verein Vesna in Ivančice war hingegen ein reiner Frauenverein, obgleich in der Satzung drei Männer auftreten. In seiner Satzung ist vor allem die Bildung von Frauen und Mädchen in tschechischer Sprache verankert. Zu diesem Zweck veranstaltete Vesna in Ivančice Vortragszyklen, verschiedene Kurse, Versammlungen, Wohltätigkeitsveranstaltungen und musikalische Vorstellungen. In der Zeit seines Bestehens wechselten sich an der Vereinsspitze zahlreiche Frauen ab, z. B. Marie Charvátová, Anna Svobodová, die mit den Mädchen Volkstänze und Lieder – die sog. kleinen Königinnen (královničky) – einübte, oder Marie Hansová. Der Verein wurde aufgrund der angespannten Lage gleich zu Beginn des Ersten Weltkriegs aufgelöst und wurde nach Kriegsende nicht wieder zurück ins Leben gerufen.